

स्वास्थ्य तथा सरसफाई नीति

२०७८

चौकुने गाउँकार्यपालिकाको कार्यालय,
सामाजिक बिकाश शाखा स्वास्थ्य इकाई
गुटु, सुर्खेत

१. पृष्ठभूमि

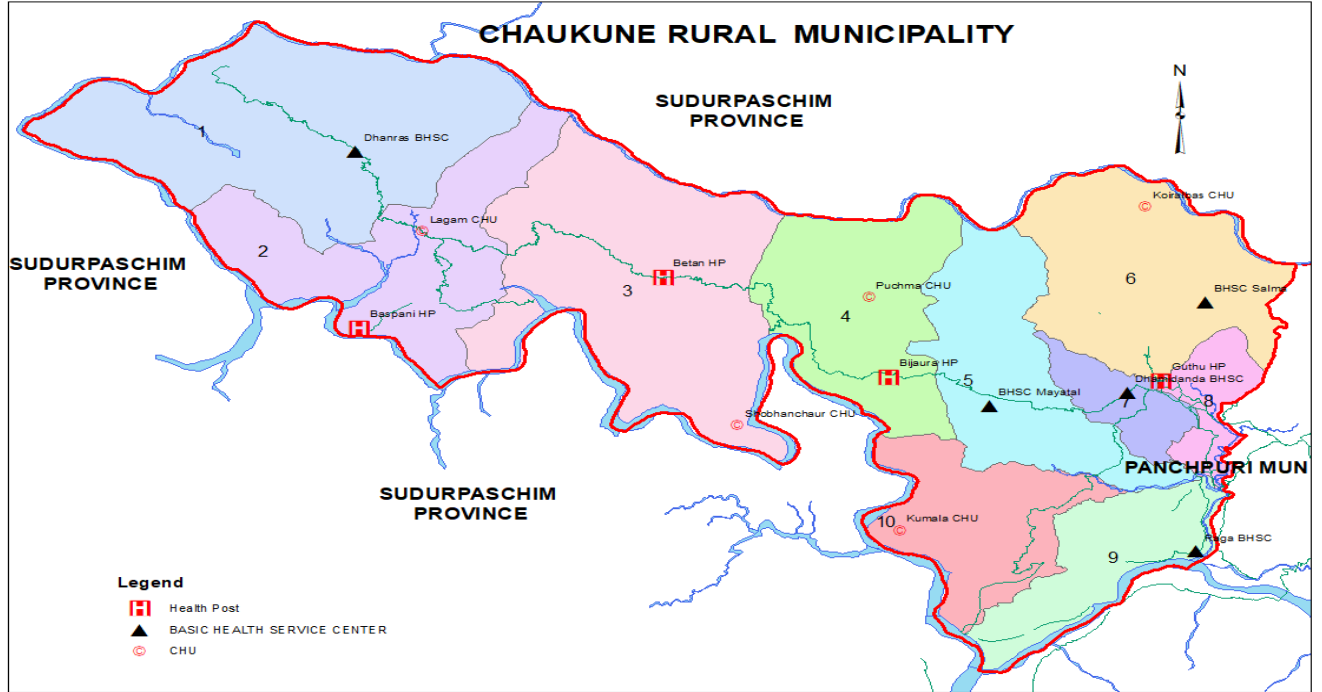
नेपालको संविधान २०७२ ले नागरिकको मौलिक हकको रूपमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्ने र आफ्नो स्वास्थ्य उपचारको सम्बन्धमा जानकारी पाउने व्यवस्था गरेको अवस्थामा चौकुने गाउँपालिकाका सबै नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँच र आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा पुर्याउने र आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता गर्नु अपरिहार्य रहेको छ । यसका लागि चौकुने गाउँपालिकाले स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर निर्धारण, औषधी, उपकरण, जनशक्ति व्यवस्थापन गरि सेवा प्रवाह गर्नुपर्नेछ ।

चौकुने गाउँपालिकाको स्वास्थ्य र विकास अन्तरसम्बन्धित विषयहरु हुन । स्वास्थ्य क्षेत्रमा भएका प्रगतिहरूलाई विकासका प्रमुख सूचकहरूको रूपमा लिइन्छ । चौकुने गाउँपालिकाका गरिब, दुरदराजका नागरिकहरु अझै पनि अत्यावश्यक स्वास्थ्य सुविधाबाट वञ्चित रहेका छन । गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा मार्फत मानव विकास सूचकाङ्कमा सुधार ल्याई चौकुने गाउँपालिकाको समग्र विकासका लागि प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्था गर्नु जरुरी देखिएको छ ।

चौकुने गाउँपालिका भित्र नवजात शिशु तथा मातृ मृत्युलाई वाञ्छित तहसम्म घटाउनु, बह्रदै गएको नसर्ने रोगको प्रकोप नियन्त्रण गर्नु र कुनै पनि बेला हुनसक्ने स्वास्थ्य सम्बन्धी विपद् व्यवस्थापन तत्काल गर्नु, जेष्ठ नागरिक, शारीरिक र मानसिक अपाङ्गता भएका, एकल महिला, खास गरी गरिब, सीमान्तकृत र जोखिममा रहेका समुदायलाई आधारभुत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा सर्वसुलभ र पहुँच योग्य बनाउनु चौकुने गाउँपालिकाले दायित्वबोध गरेको छ ।

बदलिंदो संघीय संरचनामा सबै स्थानीय तहका हरेक वडामा एक स्वास्थ्य संस्था स्थापना गर्न, जनउत्तरदायी एवं कुशल व्यवस्थापनको माध्यमबाट आवश्यक सबै स्रोत र साधनको अधिकतम परिचालन गरी संघीय संरचनामा स्वास्थ्य सेवा प्रणाली विकास, विस्तार र सुधार गर्दै विद्यमान तथा नयाँ चुनौतीहरूलाई सही ढङ्गले सम्बोधन गरेर चौकुने गाउँपालिकाका नागरिकको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, संरक्षण, सुधार र पुर्नस्थापन गर्न चौकुने गाउँपालिका स्वास्थ्य सरसफाई तथा पोषण नीति, २०७८ तयार गरी लागू गरिएको छ ।

२. चौकुने गाउँपालिकाको नक्सा

विगतमा गरिएका प्रयासहरू :

राष्ट्रिय नीतिहरूका आधारमा स्वास्थ्य क्षेत्रमा धेरै सफलता प्राप्त भएका छन् यद्यपि हालको स्वास्थ्यका सूचकहरूमा सन्तुष्ट हुने अवस्था छैन । दुर्गम क्षेत्रका, गरिब, लक्षित उमेर समुहका, शारीरिक तथा मानसिक रूपमा अशक्त नागरिकहरूमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क प्रदान गरिदै आएको छ । देश सघियतामा गए संगै तिन तहको सरकार संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले एकल तथा साझा अधिकारहरूलाई प्रयोग गरेर स्थानीय समस्याहरू समाधान गर्नेका लागि स्थानीय परिवेश अनुसार आफ्नै नीति नियम, रणनीतिहरूको निर्माण गर्ने र सो अनुरूपका कार्यक्रमहरू तयार गरि कार्यान्वयन गर्न सक्ने संवैधानिक व्यवस्था छ ।

यस चौकुने गाउँपालिकाले पनि विगतका आर्थिक वर्षहरूमा स्वास्थ्यको क्षेत्रमा समानीकरण अनुदान अर्न्तगतको रकम विनियोजन गरि प्रभावकारी कामहरू सम्पन्न गरि सकेको छ । नेपाली जनताको आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चितता गर्न चौकुने गाउँपालिकाको प्रयोजनका लागि गाउँपालिकाले स्वास्थ्यको बस्तुस्थिति भल्कने गरि आ.व. २०७५/७६ मा गाउँपालिकाको स्वास्थ्य प्रोफाइल जुन गाउँपालिकाको स्वास्थ्य तर्फका पहिलो वार्षिक प्रतिवेदनको रूपमा तयार गरेको थियो । उक्त

प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएका तथ्याङ्कहरूको आधारमा आ.ब. २०७६/७७ को स्वास्थ्य शाखाको कार्ययोजना तयार गरि कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिएको थियो । त्यसै गरि सोही आ.ब. २०७६/७७ मा सन्चालन गरेका कार्यक्रमहरूको प्रगति प्रतिवेदन र स्वास्थ्य क्षेत्रमा गरेका उपलब्धिहरूलाई आगामी दिनहरूमा योजना निर्माण गर्न आवश्यक धरातल र बैधानिकता प्रदान गर्नका लागि आ.ब. २०७६/०७७ मा पनि चौकुने गाउँपालिकाको स्वास्थ्य शाखाले दोस्रो वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरि प्रकाशित गरिएको थियो । त्यसै गरी आ.ब. २०७७/७८ को वार्षिक प्रतिवेदन पनि प्रकाशित गरी सकिएको छ ।

२.१ चौकुने गाउँपालिकाको वर्तमान अवस्था

चौकुने गाउँपालिका सबिकका गुटु, घाटगाँउ, बिजौरा, बेतान र लगाम गा. वि. स. मिलेर बनेको गाउँपालिका हो । यस गाउँपालिकामा नेपाल सरकारको स्वास्थ्य निति २०७१ को संरचना बमोजिम प्रत्येक वडामा १ स्वास्थ्य संस्थाको अवधारणाका आधारमा स्तरबृद्धि भएका ५ वटा स्वास्थ्य चौकीहरू रहेका छन् जुन स्वास्थ्य चौकीहरू हाल चौकुने गाउँपालिकाको वडा नं. २, ३, ४, ८ र १० मा पर्ने गर्दछन् । यस बाहेकका अन्य वडाहरूमा स्थानिय सरकारको गठन पश्चात गाउँपालिकाको दोस्रो गाउँसभा बाट एक वडा एक स्वास्थ्य केन्द्रको अवधारणालाई कार्यक्रमको रूपमा अंगिकार गरे बमोजिम हाल चौकुने गाउँपालिकाको वडा नं. १, ५, ६, ७ र ९ मा समेत आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना गरिएको छ । यस पालिकाका वडा नं २, ३, ४, ६, र १० मा सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई स्थापना भई सेवा प्रवाह गरिरहेका छन् ।

गाउँपालिकाको स्वास्थ्य क्षेत्रमा सकारात्मक बाटोमा अग्रसर भइरहेको देखिए तापनि राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक तथ्याङ्कको अनुपातमा गाउँपालिकाको गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र उपभोगमा बृद्धि गरी जनअपेक्षाअनुसार स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि थप कार्य गर्न जरुरी रहेको छ ।

तालिका १: विद्यमान स्वास्थ्यको स्थिती

सि.नं	सुचकहरू	आ.ब २०७७/७८ को अवस्था			राष्ट्रिय लक्ष्य २०३०
		गाउँपालिका	जिल्ला	प्रादेशिक	
१	BCG लगाउने एक वर्ष मुनिका वच्चाहरूको प्रतिशत	९४.१	१०४.९	१०६.९	
२	DPT-HepB-Hib ३लगाउने एक वर्ष मुनिका वच्चाहरूको प्रतिशत	१०३.८	९६.३	१०१.१	>९५
३	Measles/Rubellaदोस्रो लगाउने १२-२३ महिनाका वच्चाहरूको प्रतिशत	६७.१	९२.७	९१.९	
४	पूर्ण खोप लगाएको वच्चाहरूको प्रतिशत	८६	८८.८	८८.६	९५
५	DPT- Hep B - Hib1 vs ३छाडने दर	७.५	०.४७	२.७	≤५
६	TD2 and 2+ लगाउने गर्भवति महिलाहरूको प्रतिशत	७४.८	७२.४	७२.८	

७	वृद्धि अनुगमन आएका ०-११ महिनाका नयाँ बच्चाहरूको प्रतिशत	१२३.१	८३.७	१०८.१	≤१००
८	नयाँ वृद्धि अनुगमन गरिएका ०-११ महिनाका बच्चाहरू मध्ये कम तोल भएका बच्चाहरूको प्रतिशत	२.९	१.९	३	
९	वृद्धि अनुगमन आएका १२-२३ महिनाका नयाँ बच्चाहरूको प्रतिशत	४९.६	४५.५	८१.७	≤१००
१०	नयाँ वृद्धि अनुगमन गरिएका १२-२३ महिनाका बच्चाहरू मध्ये कम तोल भएका बच्चाहरूको प्रतिशत	८.८	२.९	४.५	
११	दुई वर्ष मुनिका बच्चाहरूको औषत वृद्धि अनुगमन	२.९	३.४	३.६	
१२	१८० आइरन चककी पाउने गर्भवति महिलाको प्रतिशत	६९.३	८२.५	७३.७	
१३	भिटाभिन ए खाएका सुत्केरी आमाहरूको प्रतिशत	८४.८	१०४	९२.६	
१४	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूमा स्वास प्रश्वासको नयाँ बिरामी दर प्रति हजार	७७३	७१८	८८८	
१५	एन्टिबायोटिकबाट उपचार पाएका निमोनियाका बालबालिकाहरूको प्रतिशत	१०९.८	१०२.३	१०२.१	≤१००
१६	५ वर्ष मुनिका बालबालिकाहरूमा भाडा पखालाका बिरामी दर प्रति हजार	५०४	४६४	६५३	
१७	भाडापखालाका बिरामी मध्ये जिवनजल र जिंक चककीद्वारा उपचार पाएकाको प्रतिशत	९९.८	९८.७	९६.३	≤१००
१८	कनैपनि समयमा पहिलो पटक गर्भवति जाँच सेवा लिएका गर्भवति महिलाहरूको प्रतिशत	१०७.७	११०.६	१२४.७	
१९	प्रोटोकल अनुसार ४ पटक गर्भवति जाँच सेवा लिएका गर्भवति महिलाहरूको प्रतिशत	६९.३	७८.९	७६	९०
२०	संस्थागत प्रसुति सेवाको प्रतिशत	७६.२	१०१	८७.१	९०
२१	दक्ष प्रसुतिकर्मिबाट सुत्केरी सेवा पाएका महिलाहरूको प्रतिशत	५८.९	९१.६	६९.६	९०
२२	प्रोटोकल अनुसार ३ पटक प्रसुति पश्चातको सेवा लिएको प्रतिशत	३०.५	२७.८	४०	९०
२३	परिवार नियोजन साधन प्रयोग दर (आधुनिक विधि)	२३	१७.२	१९.४	६०
२४	आमा समुहको बैठक बसेको प्रतिशत	९५	९१.२	९३.९	१००
२८	जम्मा क्षयरोगका बिरामी दर प्रति १ लाख जनसंख्यामा	११४.६	९८.८	६३.८	
२९	क्षयरोगको उपचार सफलता दर	९१.७	८९.७	७७.९	≤९०
३०	जम्मा कुष्ठरोग बिरामी दर प्रति १०००० जनसंख्या	०	०.२८	०.३७	०.४

३१	PMTCTजाँच गरिएको गर्भवति महिलाहरूको प्रतिशत	५९.४	५२.१	५०.१	
३२	कूल जनसंख्या मध्ये स्वास्थ्य संस्थामा आएका नयाँ विरामीहरूको प्रतिशत	८६.४	९९.८	१०२.७	
३४	नवजातशिशुको (२८ दिन सम्मको) मृत्युको संख्या	३	६०	२१८	
३५	मातृ मृत्युको संख्या	०	७	२०	

३. चौकुने गाउँपालिकामा बिद्यमान स्वास्थ्य समस्या तथा चुनौतीहरू:

- चौकुने गाउँपालिकाभित्र भौगोलिक विशिष्टता र समतामुलक हिसाबले स्वास्थ्य संस्थाहरूको व्यवस्था हुन नसकेकोले सबै वडाहरूमा स्वास्थ्य सेवाको पहुँच पुगेको भएता पनि हाल मात्र स्थापना भएका सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाई तथा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रहरूमा आवश्यक औजार तथा उपकरणहरू तथा आवश्यक स्वास्थ्यकर्मिहरूको उपलब्धता नभएकाले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा विभिन्न तह, वर्ग र क्षेत्रका समुदायमा पुग्न सकेको छैन ।
- पालिका भित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको भौतिक अवस्था कमजोर भएको, समयानुकुल सुधार गर्न नसकिएको र न्यूनतम पूर्वाधार सहितको रोगनिदान सेवाका लागि आधारभूत प्रयोगशाला सेवा तथा ५ वटा परिवार नियोजन सेवा सबै स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध हुन सकेको छैन ।
- गाउँपालिका भित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा दरवन्दी अनुसारका स्वास्थ्यकर्मीहरू पूर्ति हुन सकेका छैनन् । स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्यकर्मीहरूको कार्यविवरण तथा स्वास्थ्यकर्मिको कार्यपत्रको खाका समेत तयार भई सो अनुरूप गुणस्तरीय तथा प्रभावकारी सेवाहरू प्रवाह हुन सकेको छैन ।
- गाउँपालिका भित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाका उदाहरणीय कार्य सम्पादन गर्ने स्वास्थ्य संस्था तथा संस्थाका कर्मचारीहरूलाई उचित प्रोत्साहनको व्यवस्था गरि थप कार्य तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहलाई बृद्धि गर्न नसकिएको ।
- गाउँपालिकाको स्वास्थ्य शाखा तथा पालिका अर्न्तगतको स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आवश्यक औषधि भण्डारण ब्यवस्था (स्थान, कोल्डचेन आदि) को अभाव जस्ता कारणले गुणस्तरीय औषधिको आपूर्ति, वितरण र उपलब्धता सहज र पहुँच योग्य हुन सकेको छैन । प्राकृतिक प्रकोप र महामारीका बखत समयमै पर्याप्त औषधि उपकरण पुऱ्याउन र स्वास्थ्य संस्थाबाट टाढा रहेका वस्तीमा बसोबास गर्ने नागरिकलाई समुचित मुल्यमा औषधी उपलब्ध गराउनु र यसको नियमन गर्नु पनि चुनौतिपूर्ण छ ।

- चौकुने गाउँपालिकामा नसर्ने खालका रोगहरु जस्तै क्यान्सर, मुटु तथा हृदयघात, मृगौला, मधुमेह, कलेजो, फोक्सोको रोग, ड्रग एडिक् (कुलत), महिलाको पाठेघर खस्ने समस्या (Uterine Prolaps) दाँतको रोग, गलागाँड, मानसिक रोग, एनेमिया (Anaemia) ,किटजन्य रोग ,सर्पदंश आदिलाई रोकथाम गर्नु जरुरी भएको छ ।
- चौकुने गाउँपालिकाभित्र रहेका पिछडिएका, गरीब, असहाय, दुर्गम भेगका नागरिकहरुका लागि स्वास्थ्य उपचार महगों पर्न गएको छ । अझ गम्भीर प्रकृतिका रोग लागेमा उपचार महगों भई परिवार नै आर्थिक जोखिममा परि गरीबीमा जाने वा उपचार सेवा प्राप्त गर्न नसकि घरैमा बसि मृत्युवरण गर्नु परेको अवस्था पनि विद्यमान छ ।
- चौकुने गाउँपालिकाका नागरिकहरुमा गरीबी, अशिक्षा, चेतनाको अभावका कारण कुपोषण, स्वच्छ खानेपानी र सरसफाइको समस्या रहेको छ । जस्का कारण बेलाबखत भाडापखाला,, ज्वरो, डेगुं, मलेरिया, जस्ता महामारीजन्य रोगहरु फैलने गरेको छ त्यसको प्रतिकार्यको लागि पालिका तथा पालिका अर्न्तगतका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा औषधि तथा उपकरणहरुको आधिकारीक भण्डारको परिमाण र आकस्मीक माग विन्दु अनुसार व्यवस्था हुन नसकेको ।
- पालिका भित्र रहेका सबै वस्तीहरुमा गुणस्तरीय तथा उपयुक्त स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुन नसक्नु र समयमा सेवा प्राप्त गर्नजान कठिन भएकोले नवजात शिशु, बाल स्वास्थ्य तथा मातृस्वास्थ्य संस्थागत सुत्केरी लगायतका सेवामा पनि अपेक्षित लक्ष्य हाँसिल हुनसकेको छैन । अझै पनि यस चौकुने गाउँपालिकामा आशा गरे अनुरूपको संस्थागत सुत्केरी हुने दर बढाउन सकिएको छैन, केही समुदायमा बाल विवाह तथा किशोरावस्थामै बच्चा जन्माउने गरेको पाइएको छ ।
- जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको स्वास्थ्य उपचार, किशोर किशोरीहरुको यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य, विद्यालय जाने उमेरका बालबालिकाको स्वास्थ्य प्रवर्द्धनका लागि उचित स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्था हुन सकेको छैन ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा भएको लगानीको समुचित सदुपयोग भएको, नागरिकले पाएको स्वास्थ्य सेवा र ऐन नियमका कार्यान्वयनको सम्बन्धमा नियमित र प्रभावकारी अनुगमन हुन सकेको छैन ।
- पालिका तथा स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यक पर्ने औषधिहरु तथा अन्य रसायानहरु समयमै पुऱ्याउनु र नागरिकलाई उचित मुल्यमा औषधी उपलब्ध गराउनु र यसको नियमन गर्नु पनि चुनौतिपूर्ण छ ।
- नेपालको संबिधान २०७२ ले प्रदान गरेको निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सम्बन्धि अधिकारको समुचित व्यवस्था मिलाउन र आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको विस्तार र विकास गरि पहुँच बृद्धि गर्ने कार्य चौकुने गाउँपालिका परिवेशमा चुनौतिपूर्ण रहेको छ ।

- चौकुने गाउँपालिका भित्र आवश्यकता अनुसारका ठाउँहरूमा र नागरिकको हित हुने गरी स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको सहभागीता बढ्न सकेको छैन । साथै गाउँपालिका भित्र रहेका स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्ने निजी संस्थाहरूको सेवा प्रवाहलाई रेकर्डिड तथा रिपोर्टिडको दायरामा ल्याउन तथा तिनिहरूको नियमन गर्न चुनौती रहेको छ । त्यसै गरि पालिका भित्र स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्य गर्ने गैर सरकारी क्षेत्रको लगानीलाई पारदर्शी, प्रभावकारी एवम थप व्यवस्थित गर्नुपर्ने आवश्यकता रहेको छ ।
- चौकुने गाउँपालिकाको जनताको शैक्षिक तथा चेतनाको स्तर न्यून रहनु, पुर्वाधारका विकासको मेरुदण्ड मानिने सडक विजुली, टेलिफोन, शुद्ध तथा पर्याप्त खानेपानिको समुचित व्यवस्था हुन नसक्नु, आधुनिक चिकित्सा पद्धतीमा दुर्गम भेगका नागरिकहरूले विश्वास कम रहनु र परम्परागत धामी, भाक्रिको अभ्यास गर्नु, र अपर्याप्त सरकारी/निजी लगानी जस्ता चुनौतिहरू विद्यमान रहेका छन् ।
- पालिका भित्र उत्पादन हुने खाद्यन्नहरूको समुचित प्रयोग गरेर सुनौला १००० दिनका आमा तथा घरपरिवारका सदस्यहरूले हरेकबार खाना चार खानका लागि व्यवस्थित करेसावारी तथा त्यसको व्यवस्थापनको ज्ञानको अभाव रहेको छ । जसले गर्दा गाउँपालिका भित्र रहेको बालबालिकाहरूको कुपोषणको दरलाई सुन्यमा झार्न सकिएको छैन ।
- विश्वमा देखा परेको कोरोना भाईरस निर्यन्त्रणको लागि पर्याप्त मात्रामा आइसोलेशन ,कोभिड अस्पताल स्थापना गर्न र सबै जनसंख्यामा पूण मात्रामा कोभिड विरुद्धको खोप उपलब्ध गराउन चुनौती रहेको छ ।

४. अवसरहरू

गाउँपालिकामा स्वास्थ्य स्थिति सुधार गर्न र जनताको गुणात्मक स्वास्थ्य सेवामा पहुँच बढाउने प्रयासमा सरकारी, गैरसरकारी, निजी र समुदायमा आधारित निकायहरू कार्यरत रहेका छन् । स्वास्थ्य क्षेत्रको मूलभूत सवाल र कार्यक्रममा थप जोड दिनका लागि देहायका अवसरहरू देखिन्छ :

- संबिधानमै आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई मौलिक हकको रूपमा राखिनु ।
- नेपालको संबिधान २०७२ ले प्रदान गरेको निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सम्बन्धि अधिकारको समुचित ब्यवस्था मिलाउन र आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको बिस्तार र बिकास गरि पहुँच बृद्धि गर्ने जिम्मेवारी पाउनु ।
- स्थानिय तहले स्वास्थ्य सम्बन्धि सेवा प्रदान गर्न नीति, ऐन र रणनीति तयार गर्ने जिम्मेवारी पाउनु ।
- गाउँपालिकामा सरोकारवालाहरूबीचको समन्वय बढाउने प्रशस्त संभावना रहको छ ।
- गाउँपालिकामा स्वास्थ्य स्थिति सुधार गर्न लगानी बढी रहेको र अभ बढ्ने सम्भावना देखिएको छ ।
- सर्वसाधारण नागरिकमा स्वास्थ्य सेवाको महत्व बारे जनचेतना बढ्दै जानु

- जनप्रतिनिधीको उपस्थिती र अनुगम गर्ने व्यवस्था स्थानिय निती र कार्यविधी तय गरी कार्यान्वयन गर्न सकिने
- जनप्रतिनिधीहरूको उत्साह र प्रतिवद्धता रहनु

५. चौकुने गाउँपालिकाको स्वास्थ्य तथा सरसफाई नीतिको निर्देशक सिद्धान्त तथा उदेश्यहरू

माथि उल्लेखित समस्या, चुनौती तथा औचित्यका आधारमा गाउँपालिकाले स्वास्थ्य नीति तयार गर्दा यसका केही मौलिक निर्देशक सिद्धान्त प्रतिपादन गरी सोही आधारमा नीति तथा रणनीति प्रस्ताव गरिएका छन् । प्रस्तुत निर्देशक सिद्धान्तका आधारमा गाउँपालिकाको स्वास्थ्य नीति, २०७८ को कार्यान्वयन गरिनेछ ।

- चौकुने गाउँपालिकाका नागरिकहरूलाई मौलिक अधिकारको रूपमा आधारभुत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्ने व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने ।
- चौकुने गाउँपालिकाका नागरिकले प्राप्त गर्ने स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी सूचनाको हक सुनिश्चित गरी स्वास्थ्य सेवाका हरेक तहमा जनसहभागीता बढाई सेवाग्राहीको सन्तुष्टि बृद्धि गर्ने ।
- चौकुने गाउँपालिकाद्वारा प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवामा गरीब, सीमान्तकृत र जोखिममा रहेका वर्ग र समुदायको पहुँच सुनिश्चित गर्न समतामूलक र सामाजिक न्यायको आधारमा स्वास्थ्य कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने
- चौकुने गाउँपालिकाका नागरिकको स्वास्थ्य प्रवर्धन, संरक्षण, सुधार र पुनस्थापन सम्बन्धी नीति तथा कार्यब्रक्रमहरू चौकुने गाउँपालिकाका अन्य नीतिहरूमा पनि समावेश गराउदै लाने ।
- नागरिकले सर्वसुलभ ढङ्गले गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा उचित मुल्यमा प्राप्त गर्ने गरी चौकुने गाउँपालिकाभित्र निजी क्षेत्रको सहभागिता बढाउने ।
- चौकुने गाउँपालिकाको मौलिक र पम्परागत रूपमा रहेको स्वास्थ्य उपचार पद्धतीको संरक्षण र प्रवर्धन गर्ने ।
- आन्तरिक तथा बाह्य निकायहरूबाट प्राप्त साधन श्रोतलाई यो नीति र यस अन्तर्गत बनेका कार्यक्रमहरूलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्ने गरी परिचालन गर्ने ।
- सरकारी, निजी तथा गैरसरकारी क्षेत्रबाट उपलब्ध गराइने सम्पूर्ण स्वास्थ्य सेवाहरूको प्रभावकारी अनुगमन र नियमन गर्ने ।
- स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा समानता र जफावदेहिताको सिद्धान्तलाई आत्मसाथ गरी स्वास्थ्य सेवाका हरेक तह र प्रकारमा नागरिकहरूको सहभागिता बढाउने ।
- चौकुने गाउँपालिकाभित्रको स्वास्थ्य सेवालार्ई सुलभ र प्रभावकारी बनाउन संघीय र स्थानीय सरकार सँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

५.१ भावी सोच (Vision)

चौकुने गाउँपालिकाका सबै नागरिकहरू शारीरिक, मानसिक, सामाजिक र भावनात्मक रूपमा स्वस्थ रही उत्पादनशील र गुणस्तरीय जीवन यापन गर्न सक्षम हुनेछन् ।

५.२ ध्येय (Mission)

उपलब्ध साधन स्रोतको अधिकतम प्रयोग गरी सरोकारवाला सम्बन्धित संघीय मन्त्रालय, प्रदेश सरकार, स्वास्थ्य सेवा प्रदायक, सेवाग्राही र सरोकारवालाहरू बीच समन्वय र रणनीतिक सहकार्य गरी नागरिकहरूको स्वस्थ रहन पाउने मौलिक अधिकारको सुनिश्चित गर्ने ।

५.३ लक्ष्य (Goal)

चौकुने गाउँपालिकाका सबै नागरिकहरूलाई स्वास्थ्यको अधिकार सुनिश्चित गर्न गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच बृद्धि गरी समतामूलक र न्यायसंगत एवं जवाफदेही स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको माध्यमबाट स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउने संगै दिगो विकास लक्ष्य २०३० को कोसेदुङ्गाहको लक्ष्यहरू ३ मा उल्लेखित लक्ष्यहरू र अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि, सन्धि तथा अभिसन्धिहरूमा गरेका प्रतिबद्धता हासिलमा सहयोग गर्न मा सहयोग पुर्याउने ।

तालिका २: दिगो विकास लक्ष्य २०३० लक्ष्यहरू ३ अन्तर्गतका लक्ष्यहरू

सि.नं	सूचकहरू	दिगो विकास लक्ष्य २०३० को कोसेदुङ्गाहहरू		
		२०२२	२०२५	२०३०
१	मातृ मृत्युदर (प्रत्येक १ लाख जीवित जन्ममा)	११६	९९	७०
२	दक्ष प्रसूतीकर्मीहरूको सहयोगमा गराइएको जन्महरूको अनुपात	७३	७९	९०
३	पाँच वर्षमुनिका बाल मृत्युदर	२७	२४	२०
४	नवजात शिशु मृत्युदर	१६	१४	१२
५	नयाँ एचआईभी सङ्क्रमण भएका १५ देखि ४९ वर्ष उमेरका वयस्कहरू (सङ्क्रमित नभएका प्रतिहजार जनसङ्ख्यामा)	०.०१८	०.०१४	०.०१४
६	क्षयरोग लाग्ने दर (Incidence)(प्रति १ लाख जनसङ्ख्यामा)	६७	५५	२०
७	औलोजरो लाग्ने दर (प्रति १ लाख जनसङ्ख्यामा)	०.०४	०.०३	०.०१
८	हेप्पाटाइटिस बी भएका (Prevalence) विरामीहरू (प्रति १लाख जनसङ्ख्यामा)	२६५४	२६१०	२५६६
९	कुष्ठरोगका विरामीहरू (Cases) सङ्ख्या	१३७०	९११	०
१०	कालाजार (Leishmaniasis) का विरामी (Cases)	१६३	१०२	०
११	हात्तीपाइले (Lymphatic Filariasis) का विरामी (सङ्ख्या हजारमा) (Cases)	२१०००	१८०००	१४०००

१२	डेङ्गुका विरामी (Cases)	३६४	२२८	०
१३	सडक यातायात दुर्घटनाबाट हुने मृत्युदर	८.९४	७.४५	४.९६
१४	परिवार नियोजनको साधन प्रयोग दर(आधुनिक विधि)(प्रतिशत)	५३	५६	६०
१५	कुल प्रजनन दर (१५ देखि ४९ वर्ष उमेरकाप्रतिमहिलाले जन्म दिएका बच्चाको औसत सङ्ख्या)	२.१	२.१	२.१
१६	१० देखि १४ वर्ष र १५ देखि १९ वर्ष उमेर समूहहरूकाकशोरीहरूको प्रजनन दर (उक्त उमेर समूहका हरेक १हजार किशोरी/महिलामा)	५१	४३	३०
१७	प्रोटोकलअनुसार चारपटक पूर्वप्रसूति सेवा प्राप्त गर्नेमहिलाहरूको प्रतिशत (जीवित जन्ममा)	७५	८१	९०
१८	अस्पताल/स्वास्थ्य संस्थाहरूमा बच्चा जन्माउनेप्रतिशत	७४	७९	९०
१९	प्रोटोकलअनुसार बच्चाको जन्मपछि तीन पटकउत्तरप्रसूति सेवा प्राप्त गर्ने महिलाहरूको प्रतिशत	६५	७५	९०
२०	हेपाटाइटिस बी भ्याक्सिनको तीनपटक डोज प्राप्तगर्ने शिशुहरूको प्रतिशत	९३	९५	९५
२१	पाठेघरको क्यान्सरको निमित्त परीक्षण (Screening)गरिएका ३० देखि ४९ वर्ष उमेरका महिलाहरूको प्रतिशत	४७	६३	९०
२२	एचआईभी सङ्क्रमितहरूमध्ये एन्टिरेट्रोभाइरल कम्बिनेसन(Antiretroviral combination) थेरापी पाउनेको प्रतिशत	९२	९३	९५
२३	उच्च रक्तचापको औषधी सेवन गरिरहेका १५ वर्ष रमाथिको जनसङ्ख्याको प्रतिशत	३९	५०	६०
२४	रगतमा गुलकोजको मात्रा वृद्धि भई औषधि प्रयोग गरिरहेका१५ वर्ष र सोभन्दा बढी उमेर भएका जनसङ्ख्याको प्रतिशत	३८	४७	६०
२५	घरबाट स्वास्थ्य संस्था (Health facility)मा पुग्न ३०मिनट वा सोभन्दा कम समय लाग्ने परिवारहरूको प्रतिशत	७५	८०.६	९०
२६	स्वास्थ्य विमामा आवद्ध/भर्ना (Enrolled) भएकागरीबहरूको प्रतिशत	५०	७५	२००
२७	कुल पारिवारिक खर्च वा आम्दानीमध्ये स्वास्थ्य सेवाहरूकालागि ठूलो पारिवारिक खर्चहरू बेहोरेका जनसङ्ख्याको अनुपात	६	४	२
२८	स्वास्थ्यसम्बन्धी कुल खर्चहरूमध्ये आफ्नो खल्तीबाटबेहोर्नुपर्ने खर्च (प्रतिशतमा)	४२	४०	३५
२९	घरभित्रको क्रियाकलापहरूबाट उत्पन्न हुने वायुप्रदूषणको कारणबाट हुने मृत्यु	५६.८८	५२.४३	४५.०१
३०	असुरक्षित पानी, सरसफाई र राम्ररी हात नधुने गरेकोकारणबाट हुने मृत्युदर (प्रति १ लाख जनसङ्ख्यामा)	३३.३५	३०.७४	२६.३९
३१	१५ वर्ष र माथिका व्यक्तिहरूको उमेर मानकीकरणगरिएको (Age-	२४.३३	२१.५६	१५.०९

	standardized)सूर्ती सेवन गरिरहेकाव्यक्तिहरूको दर (Prevalence)			
३२	राष्ट्रिय खोप कार्यक्रममा समावेश गरिएका सबैखोपहरूद्वारा समेटिएका लक्षित जनसङ्ख्याको अनुपात	९५	९५	९५
३३	चिकित्सासम्बन्धी अनुसन्धान र आधारभूत स्वास्थ्यक्षेत्रहरूमा प्रवाह भएको कुल खुद आधिकारिक विकाससहायता (कुल स्वास्थ्य बजेटमा स्वास्थ्य क्षेत्रको निम्तिप्राप्त बाह्य बजेटको प्रतिशत)	१६	१८	२०
३४	अत्यावश्यक औषधीहरूको मौज्जात शून्य नभएका सरकारीस्वास्थ्य संस्थाहरू (Health facilities)को प्रतिशत	९५	१००	१००
३५	स्वास्थ्यकर्मीहरूको जनघनत्व र वितरण (हरेक १ लाखजनसङ्ख्यामा)	४.४५	४.४५	४.४५
३६	स्वास्थ्य सम्बन्धी आपत्कालीन तयारी अवस्था (Health emergencypreparedness)	८५	९०	९५

५.४. उद्देश्यहरू (Objectives)

- प्रत्येक नागरिकले सबै तहबाट गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न सक्ने गरी आवश्यक औषधी, उपकरण, प्रविधि र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरू सहितको प्रभावकारी एवं जवाफदेहीपूर्ण स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको स्थापना गर्ने,
- स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सरकारी नीजि, बहुपक्षीय साभेदारी तथा सहकार्य प्रवर्धन गर्ने ।
- स्वास्थ्य सेवा प्रणाली सुदृढ गरी आधारभूत स्वास्थ्य सेवा निःशुल्क एवं गुणस्तरीय रूपमा उपभोग गर्न पाउने अवसर सृजना गर्ने ।
- गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका सबै वर्ग, जाति, लिङ्ग तथा समुदायका नागरिकहरूले सहज, सुलभ, सरल र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रयोग गर्न सक्ने गरी समतामूलक पहुँच र सेवाको उपयोगमा अभिवृद्धि गराउनु ।
- सुशासन, जवाफदेहिता र जिम्मेवारीपनको प्रत्याभूत हुने गरी स्वास्थ्य सेवालाई जनउत्तरदायी बनाउने ।
- अति गरीब, ज्येष्ठ नागरिक, महिला, बालबालिका, पिछडिएको एवम् सिमान्तकृत वर्गलाई सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षा प्रणाली तथा स्वास्थ्य बीमाको माध्यमबाट स्वास्थ्य सेवा लिने अवसर सृजना गर्ने ।
- संघ, प्रदेश लगायत सरकारी एवं गैरसरकारी संघ संस्थासंग समन्वय एवं सहकार्य गरी स्वास्थ्य सेवालाई सञ्चालन तथा विस्तार गर्ने ।
- स्वास्थ्य क्षेत्रमा जनसहभागीता अभिवृद्धि गर्ने, समुदाय परीचालन मार्फत स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको विकाश गर्न अनकुल वातावरण सृजना गर्ने ।

- स्वस्थ जीवनशैली, स्वास्थ्य प्रवर्द्धन, सकारात्मक व्यवहार परिवर्तन गर्न अनकुल वातावरण सृजना गर्ने ।

६. नीतिहरु

चौकुने गाउँपालिकाको विशिष्टकृत भौगोलिक तथा स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी समस्या र चुनौतिलाई सम्बोधन गर्दै चौकुने गाउँपालिकाका नागरिकहरुलाई गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न गाउँपालिकाले देहायका नीति अवलम्बन गरेको छ ।

६.१ विश्वमा महामारीको रूपमा फैलिएको कोरोना भाईरस कोभिड १९ को रोकथाम नियन्त्रण र व्यवस्थापन प्रभावकारी रूपले गरिने छ ।

६.२ चौकुने गाउँपालिकाभित्र विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवाको पहुँचलाई विस्तार गर्न न्यूनतम पूर्वाधार सहितको निदानात्मक सेवा विस्तार गरिने छ ।

६.३ चौकुने गाउँपालिकामा व्यक्ति, परिवार र समाजलाई परिचालन गरि जीवनशैली परिवर्तन गर्न अभिप्रेरित गर्दै नसर्ने रोगको उपचारलाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा (प्रवर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, पुर्नस्थापनात्मक तथा प्रशामक स्वास्थ्य सेवा) केन्द्र स्तर देखिनै व्यवस्थापन गरिनेछ ।

६.४ गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको लागि आवश्यक पूर्वाधार, औषधी, औषधीजन्य सामग्री, औजार तथा उपकरणहरुको व्यवस्था गरिनेछ ।

६.५ चौकुने गाउँपालिकामा हरेक नागरिकलाई निःशुल्क आधारभूत तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह भएको सुनिश्चित गरिने छ ।

६.६ न्यूनतम सेवा मापदण्ड (Minimum service standard) तथा राष्ट्रिय चिकित्सा मापदण्ड (National Medical standard) अनुसारको स्वास्थ्य सेवा सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट गुणस्तरीय रूपमा प्रवाह गरिनेछ ।

६.७ सामाजिक, आर्थिक, भौगोलिक, धार्मिक र साँस्कृतिक हिसाबले पछाडि परेका समुदायको गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा पहुँच र उपभोग बृद्धि गरिनेछ ।

६.८ किशोर किशोरी तथा महिलाको सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार सुनिश्चित गरिनेछ । विश्वमा महामारीको रूपमा फैलिएको कोरोना भाईरस कोभिड १९ को रोकथाम नियन्त्रण र व्यवस्थापन प्रभावकारी रूपले गरिने छ ।

६.९ सकारात्मक व्यवहार परिवर्तनका लागि स्वास्थ्य शिक्षा र सूचना प्रवाह गर्दै अनुकुल वातावरण सुनिश्चित गरिनेछ ।

६.१० चौकुने गाउँपालिका बासीको स्वास्थ्य बीमा सुनिश्चित गरि लक्षित बर्ग जस्तै ज्येष्ठ नागरिक, भिन्न क्षमता भएका नागरिक, किशोर किशोरी, सिमान्तकृत, बिभेदमा परेका, घाईतेको स्वास्थ्य सेवा सर्वसुलभ र सहज पहुँच हुने व्यवस्था गरिने छ ।

६.११ स्वास्थ्यवर्द्धक खाद्य पदार्थको प्रवर्द्धन, उत्पादन, पहुँच र उपभोग बढाई पोषण स्थितिमा सुधार गरिनेछ ।

६.१२ विपद वा प्रकोपको समयमा पर्न सक्ने सम्भावित स्वास्थ्य असरहरुको न्यूनीकरण एवं प्रतिकार्यको लागि बहुपक्षीय सहकार्य गरिनेछ ।

६.१३ वातावरणवाट स्वास्थ्यमा पर्ने प्रतिकुल असरहरु न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गरिने छ ।

६.१४ स्वास्थ्य क्षेत्रका प्रगती एवं उपलब्धीहरुलाई संस्थागत गर्दै थप उपलब्धी हाँसिल गर्न आवश्यक समन्वय र सहकार्यमा जोड दिइने छ ।

६.१५ विभिन्न कार्यस्थलहरुमा काम गर्ने कामदारहरुको पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा सुनिश्चित गरिनेछ ।

६.१६ स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र उपयोगमा बृद्धि गर्न सार्वजनिक, सामुदायिक तथा आवश्यकता अनुसार निजि क्षेत्रसँग साभेदारी गरिनेछ ।

६.१७ अध्ययन तथा अनुसन्धानलाई प्रवर्द्धन गर्दै निश्कर्षको आधारमा स्वास्थ्य कार्यक्रम तथा रणनीति निर्माण गरी लागू गरिनेछ ।

६.१८ तथ्यमा आधारित योजना बनाउन र स्वास्थ्य सेवाको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न एकिकृत स्वास्थ्य सूचना प्रणालीलाई थप सुदृढ र प्रविधिमैत्री बनाईनेछ ।

६.१९ स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्दै स्वास्थ्य सेवालाई जनमुखी एवं परिणाममुखी बनाईने छ ।

६.२० सरुवा रोग, किटजन्य रोग, पशुपन्छीजन्य रोग एवं, लागूपदार्थ दुर्व्यसनी जस्ता निश्चित स्थान र समुदायमा विद्यमान रोगहरुको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी रुपमा गरिने छ ।

६.२१ स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी बृद्धि गर्दै सामाजिक सुरक्षा योजनालाई सुदृढ गरी स्वास्थ्य उपचारमा पर्ने व्यक्तिगत व्ययभार कम गरिनेछ ।

६.२२ जनसांख्यिक स्थिति र वितरणको आधारमा स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

प्रत्येक नीतिका प्रमुख रणनीतिहरू :

नीति नं.६.१. विश्वमा महामारीको रुपमा फैलिएको कोरोना भाईरस कोभिड १९ को रोगथाम नियन्त्रण र व्यवस्थापन प्रभावकारी रुपले गरिने छ ।

रणनीतिहरु :

६.१.१ विश्वमा महामारीको रूपमा फैलिएको कोरोना भाइरस (कोभिड १९) को रोगथाम नियन्त्रणको लागि प्रत्येक वडाहरुमा वडास्तरिय स्वयंसेवक समुह गठन गरिने छ ।

६.१.२ यस चौकुने गाउँपालिकामा कोरोना प्रकोप बढी भएको जिल्लाबाट तथा विदेशबाट आउने व्यक्तिहरुलाई क्वारेन्टाईनको अनिवार्य व्यवस्था गरिने छ र विदेश बाट आएका नागरिकको यकीन तथ्याङ्क तयार गरीने छ ।

६.१.३ यस चौकुने गाउँपालिका भित्र रहेका नागरिकहरुको रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता अभिवृद्धि गर्नका लागि जडिवुटी, योग र आयुर्वेदिक उपाचार पद्धतिलाई जोड दिइनेछ ।

६.१.४ कोरोना भाइरस रोकथाम तथा नियन्त्रणका लागि यस चौकुने गाउँपालिका भित्रका वडाहरुका प्रत्येक घरधुरीका व्यक्तिहरु लाई माक्स, सेनिटाइजर साबुन को व्यवस्था गरिने छ ।

६.१.५ कोरोना भाइरस रोगथाम तथा नियन्त्रणका लागि कोरोना भाइरस संबन्धि जनचेतना फैलाउने कार्यक्रम ल्याईने छ ।

६.१.६ कोभिड १९ सँग मिल्दो जुल्दो लक्षण देखीएका विरामीहरुको पहीचान गरी छुट्टै आइसोलेसन मा राख्ने र कोभिड १९ जाँच हुने नजीकको स्वास्थ्य संस्था मा चेक जाँचका लागी पुग्ने व्यवस्था गरीने छ ।

६.१.७ क्वारेन्टाइन आइसोलेसन र अस्पताल बाट स्वास्थ्य लाभ गरी घर फर्केका र सँकास्पद सकमीत लाई सम्मानजनक व्यवहार गरीने छ ।

६.१.८ जेष्ठ नागरीक, बालबालीका, दिर्घ रोगी, गर्भवती, सुत्केरी तथा विशेष प्रकृती का व्यक्तीहरुको स्वास्थ्य सुरक्षा मा ध्यान दिइने छ ।

६.१.९ भेटघाट, बैठक, किनमेल गर्दा कम्तीमा ६ फिट को दुरी राख्ने व्यवस्था गरीने छ ।

६.१.१० कोभिड १९ मा खटीएका स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई जोखीम भत्ताको व्यवस्था गरीने छ ।

६.१.११ सम्पूर्ण कार्य विवरणको दुरुस्त अभीलेख राखी रीपोटीड र रेकडीड गरीने छ ।

निती नं ६.२ चौकुने गाउँपालिकाभित्र विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवाको पहुँचलाई विस्तार गर्न न्युनतम पूर्वाधार सहितको निदानात्मक सेवा विस्तार गरिने छ ।

रणनीतिहरु :

६.२.१. चौकुने गाउँपालिकाभित्र स्वास्थ्य सेवा सर्वसुलभ र प्रभावकारी बनाउन एक १५ सैयाका अस्पताल संचालन गर्ने साथै जनसंख्या र भूगोलका आधारमा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र, सामुदायीक स्वास्थ्य इकाईहरु वृद्धि गर्दै स्वास्थ्य जनशक्ति उत्पादन, दरबन्दी निर्धारण, जनशक्ति व्यवस्थापन र प्रविधि मैत्री स्वास्थ्य उपकरण तथा पूर्वाधारको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

६.२.२. चौकुने गाउँपालिकाका वडाहरूसंग समन्वय गरी हरेक वडा तथा स्वास्थ्य सेवाको पहुँच पुग्न नसकेका नागरिकलाई लक्षित गरि सामुदायीक स्वास्थ्य इकाइ, बर्थिङ सेन्टर मार्फत टोल वस्तीमा स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गरिनेछ ।

६.२.३. नाक, कान, घाटी, दन्त, आँखा र मानसिक चिकित्सालाई विस्तार गरी उपचार गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ । चौकुने गाउँपालिकाका दुर्गम ग्रामीण भेगमा समय समयमा विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविरहरु नियमितरूपमा संचालन गरिनेछ साथै मानसिक रोगको उपचार तथा परामर्श सेवा प्रवाहलाई अगाडी बढाईने छ ।

६.२.४. चौकुने गाउँपालिकाका गर्भवति तथा सुत्केरी आमाहरुलाई आकस्मिक सेवा साथै अन्य उद्धार कार्यको प्रभावकारीता बढाउनकालागि पालिका भित्र पाएक पर्ने स्थानमा हेली प्याडको निमार्ण तथा व्यवस्थापन गरिनेछ ।

निती नं ६.३ चौकुने गाउँपालिकामा व्यक्ति, परिवार र समाजलाई परिचालन गरि जीवनशैली परिवर्तन गर्न अभिप्रेरित गर्दै नसर्ने रोगको उपचारलाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा (प्रवर्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, उपचारात्मक, पुर्नस्थापनात्मक तथा प्रशामक स्वास्थ्य सेवा) केन्द्र स्तर देखिनै व्यवस्थापन गरिनेछ ।

रणनितिहरु :

६.३.१. सुर्तिजन्य पदार्थ, मादक पदार्थ, लागुपदार्थ दुव्येसनी र अन्य स्वास्थ्यलाई हानी गर्ने वस्तुहरुको उत्पादन तथा उपभोगलाई निरुत्साहीत गरिने छ ।

६.३.२. सुर्तिजन्य पदार्थ, मादक पदार्थ जस्ता हानीकारक वस्तु किनवेच र प्रयोगलाई सार्वजनिक संस्था र स्थानमा निषेध गरिनेछ । यस्ता वस्तुको उत्पादन, विक्रि वितरण र प्रयोग नियन्त्रण तथा नियमन गर्ने सम्बन्धी कानून बनाई कडाईका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ ।

६.३.३. तोकिए बमोजिमका अवस्थाहरुको समयमा पहिचान गर्न नियमित तथा विशेष शिविरहरु मार्फत आवश्यक स्वास्थ्य संस्थाहरुमा स्क्रिनिङ सेवाहरु (Uterine Prolapse, Obstetrics Fistula, RFT, VIA, Diabetes, HTN, PAP smear, Mammography) आदि सेवा उपलब्ध गराईनेछ ।

६.३.४. बढदो नैराश्यता तथा मानसिक रोगलाई न्यूनीकरण गर्न प्राथमिक मानसिक स्वास्थ्य सेवालालाई सबै स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रवाह गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ साथै निश्चित स्थान र समयमा सघं तथा प्रदेश सगंको समन्वय तथा सहकार्यमा विशेषज्ञ मानसिक स्वास्थ्य सेवा शिविर Mental Health Clinic संचालन गरिनेछ ।

६.३.५. Package of Essential Non-Communicable (PEN) Package लाई न्युनतम पनि सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा लागू गरिने छ ।

६.३.६. उच्च रक्तचाप, मधुमेह, मिगौला रोग, मुटुरोग अर्बुदरोग, दम, मोटोपना जस्ता नसर्ने रोगहरुको निदान, उपचार र व्यवस्थापन गर्न विशेष एकिकृत अभियान संचालन गरिने छ ।

६.३.७. स्वस्थ जीवनशैली, शारीरिक व्यायाम, योग शिविर, उचित खानपान, नियमित स्वास्थ्य परीक्षण जस्ता स्वास्थ्य प्रवर्धनका कृयाकलापहरू वडा तथा स्वास्थ्य संस्थाहरूसंग समन्वय गरी नियमित कार्यक्रममा समावेश गरि संचालन गरिने छ ।

६.३.८. खोपबाट बचाउन सकिने रोगहरूको उन्मूलन, निवारण र नियन्त्रणका लागि निगरानी कार्य गरिनेछ, चौकुने गाउँपालिका पूर्णखोप सुनिश्चित गाउँपालिका हो यसलाई निरन्तरता दिईनेछ ।

६.३.९. चौकुने गाउँपालिका भित्र ट्रमा सेन्टर (Trauma Center) निर्माण साथै सेवा विस्तार गर्नका लागि प्रदेश तथा संघको समन्वय तथा सहकार्यमा आवश्यक स्वास्थ्य उपकरण र औजारहरूको व्यवस्थापन गरी ट्रमा सेन्टर निर्माण र गुणस्तरिय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको व्यवस्थापन गरिने छ ।

निती नं ६.४ गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको लागि आवश्यक पूर्वाधार, औषधी, औषधीजन्य सामग्री, औजार तथा उपकरणहरूको व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनितीहरू :

६.४.१. संघ तथा प्रदेश सँगको सहकार्यमा स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट निःशुल्क वितरण हुने तोकिएका औषधीहरूमा आवश्यकता अनुसार थप गरी सहज रूपमा उपलब्ध भएको सुनिश्चित गरिनेछ ।

६.४.२. मौजूदा स्वास्थ्य संस्थामा मापदण्ड अनुरूप आधारभूत प्रयोगशाला सेवाको स्थापना भएकोमा गुणस्तरीय सेवा प्रवाह भएको सुनिश्चित गरिनेछ भने सेवा सुरु नभएका स्वास्थ्य संस्थामा प्रयोगशाला सेवा शुरु गरिनेछ ।

६.४.३. तोकिएको मापदण्ड अनुरूप गुणस्तरीय औजार, उपकरणको आपूर्ति व्यवस्था सुदृढ तथा सुनिश्चित गरिनेछ साथै गुणस्तरीय औषधी, औषधीजन्य सामग्री, औजार/उपकरण उत्पादन गर्न निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

६.४.४. निश्चित कार्यविधि र मापदण्डको विकास गरी औषधी, उपकरण र औषधीजन्य सामग्रीहरू खरिद, ढुवानी तथा वितरण पद्धति, औषधीको गुणस्तर सम्बोधन गर्न तथा बजार मूल्य नियन्त्रणको सुनिश्चितताका लागि प्रभावकारी नियमनको व्यवस्था अवलम्बन गरिनेछ ।

६.४.५. प्रतिजैविक प्रतिरोध र स्वास्थ्य उपकरणबाट हुने विकीरणबाट जोगाउन मापदण्ड तयार गरी लागू गरिनेछ । साथै प्रयोगशालामा काम गर्ने स्वास्थ्य कर्मिहरूको लागि नियमानुसारको जोखिम भत्ता उपलब्ध भएको सुनिश्चित गरिनेछ ।

निती न ६.५ चौकुने गाउँपालिकामा हरेक नागरिकलाई निःशुल्क आधारभूत तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह भएको सुनिश्चित गरिने छ ।

रणनितीहरू :

६.५.१. यस चौकुने गाउँपालिकाका सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरू प्रभावकारी रूपमा उपलब्ध गराईनेछन ।

६.५.२. भुगोल र जनघनत्वका आधारमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न स्वास्थ्य संस्थाहरू स्थापना तथा विस्तार गरिनेछ ।

६.५.३. चौकुने गाउँपालिका र स्थानीय तहको सहकार्यमा निःशुल्क स्वास्थ्य कार्यक्रम, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रमको कार्ययोजना तयार गरि लागू गरिनेछ ।

६.५.४. चौकुने गाउँपालिका र स्थानीय तहको सहकार्यमा निःशुल्क स्वास्थ्य कार्यक्रम, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा, स्वास्थ्य बीमा एवं सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षाका सेवाहरूलाई सामन्जस्यपूर्ण ढंगले संचालन गरिनेछ ।

६.५.५. आकस्मिक अवस्थामा परि स्वास्थ्य संकटमा रहेका बेला निर्धारित मापदण्डको आधारमा शिघ्र उपचारको लागि एम्बुलेनसबाट उद्धार गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ ।

निती न ६.६. न्यूनतम सेवा मापदण्ड (Minimum service standard) तथा राष्ट्रिय चिकित्सा मापदण्ड (National Medical standard) अनुसारको स्वास्थ्य सेवा सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट गुणस्तरीय रूपमा प्रवाह गरिनेछ ।

रणनीतिहरू :

६.६.१. न्यूनतम सेवा तथा चिकित्सा मापदण्ड अनुसारको स्वास्थ्य सेवा स्थानिय तह अनर्तगतका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता गरिनेछ ।

६.६.२. स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूबाट प्रवाह हुने सेवाको गुणस्तर सुनिश्चितताको लागि तोकिएको समयमा अनुगमन तथा मूल्यांकनको व्यवस्था गरिनेछ ।

६.६.३. स्वास्थ्य सेवा प्रवाह र सेवाको गुणस्तरमा सेवाग्राहीहरूको गुनासो संकलन तथा संवोधन गर्ने प्रणालीको विकास तथा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

निती न ६.७ सामाजिक, आर्थिक, भौगोलिक, धार्मिक र साँस्कृतिक हिसाबले पछाडि परेका समुदायको गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा पहुँच र उपभोग बृद्धि गरिनेछ ।

रणनीतिहरू :

६.७.१. स्वास्थ्य सेवामा सर्वव्यापी पहुँच स्थापित गर्न स्वास्थ्य सेवाको पहुँच बाहिर परेका समूहहरूलाई समेट्ने रणनीति तयार गरि लागू गरिनेछ ।

६.७.२. विपन्न, अपाङ्ग, तेस्रो लिंग, अल्पसंख्यक, लोपोन्मुख, बालबालिका, किशोर किशोरी, गर्भवती र सुत्केरी महिला, महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका तथा जेष्ठ नागरिकहरूलाई स्वास्थ्य सेवा र सामाजिक सुरक्षामा प्राथमिकता दिईनेछ ।

६.७.३. विशेष गरि पिछडीएको वर्ग, क्षेत्र र समुदायका लागि समतामूलक स्वास्थ्य सेवामा पहुँच अभिवृद्धि गर्न आवश्यकता अनुरूप स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरूको स्थापना, स्वास्थ्य शिविरको संचालन तथा आधुनिक सुचना तथा प्रविधिको प्रयोग गरि स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुने व्यवस्था मिलाईनेछ ।

६.७.४. लक्षित समुदायमा स्वास्थ्य सम्बन्धि चेतना अभिवृद्धि गर्दै सेवाको उपयोग बृद्धि गर्न उक्त समुदायका स्वास्थ्यकर्मी उत्तपादन गरी सोही समुदायमा परिचालन गर्ने योजना बनाई लागू गरिनेछ ।

६.७.५. कामको शिलशिलामा वा अन्य कारणले स्वास्थ्य संस्थाको पहुँचबाट टाढा रहेका समूहलाई आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्न विशेष कार्यक्रम बनाई लागू गरिनेछ ।

निती न ६.८ किशोर किशोरी तथा महिलाको सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्य अधिकार सुनिश्चित गरीनेछ ।

रणनितीहरु :

६.८.१. गुणस्तरीय यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवामा पहुँच अभिवृद्धि गर्न स्वास्थ्य संस्थाहरुमा मापदण्ड अनुसारको सुरक्षित मातृत्व, नव शिशु तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चित गरिनेछ ।

६.८.२. चौकुने गाउँपालिकाको सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुलाई किशोर किशोरी मैत्री बनाई सेवा प्रदान गर्न सक्षम बनाईनेछ ।

६.८.३. सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्यको अवस्था विश्लेषण गरि आवश्यकता अनुसार परिवार योजना कार्यक्रम बनाई लागू गरिनेछ ।

६.८.४. सुरक्षित गर्भपतन सेवाको शुरुवात गरी थप व्यवस्थित गर्दै गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाईनेछ ।

६.८.५. लैगिक पहिचानको आधारमा गरिने गर्भपतनलाई पूर्ण रुपमा निरुत्साहित गरिनेछ ।

६.८.६. प्रजनन स्वास्थ्य सम्बन्धि रुग्णता तथा अशक्ततालाई सम्बोधन गर्न आवश्यक कार्ययोजना तयार गरि लागू गरिनेछ ।

६.८.७. बर्थिङ सेन्टरहरुलाई रणनीतिक स्थानमा संचालनका लागि मानव श्रोत तथा भौतिक साधन सम्पन्न गराइनेछ । प्रसुती केन्द्रहरुमा आमाघर तथा स्तर अनुसार नवजात कर्नर को सुबिधा उपलब्ध गराइनेछ ।

निती न ६.९ सकारात्मक व्यवहार परिवर्तनका लागि स्वास्थ्य शिक्षा र सूचना प्रवाह गर्दै अनुकूल वातावरण सुनिश्चित गरिनेछ ।

रणनितीहरु :

६.९.१. स्वस्थ विद्यालय वातावरण, विद्यालय पोषण (दिवा खाजा) तथा स्वास्थ्य परीक्षण सेवा, किशोर किशोरी सेवा जस्ता विद्यालय स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम संचालन गरिनेछ, र यी कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि स्कूल नर्स कार्यक्रम लागू गरिनेछ ।

६.९.२. स्वास्थ्य उपचारको जानकारी पाउने हरेक नागरिकको हकलाई सुनिश्चित गर्न सुसुचित स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा जोड दिईने छ । साथै हरेक स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य संग सम्बन्धित जानकारीमूलक पोष्टर पम्प्लेट, फ्लेक्सहरु तयार गरि टाँस गरिनेछ ।

६.९.३. प्रवर्द्धनात्मक र प्रतिकारात्मक स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि प्रत्येक विद्यालयमा कम्तिमा हप्ताको एक पटक विद्यार्थिहरुको स्वास्थ्य अवस्था चेक जाँचगर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ ।

६.९.४. दुर्घटना लगायत अन्य प्रकृतिक तथा मानव सिर्जित प्रकोप रोकथाम तथा जीवन सुरक्षाका लागि सचेतना तथा जनस्वास्थ्य प्रवर्धन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

निती न ६.१० चौकुने गाउँपालिका बासीको स्वास्थ्य बीमा सुनिश्चित गरि लक्षित बर्ग जस्तै ज्येष्ठ नागरिक, भिन्न क्षमता भएका नागरिक, किशोर किशोरी, सिमान्तकृत, बिभेदमा परेका, घाईतेको स्वास्थ्य सेवा सर्वसुलभ र सहज पहुँच हुने व्यवस्था गरिने छ ।

रणनितीहरु :

६.१०.१. गाउँ/नगरपालिका भित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट प्रवाह गरिने स्वास्थ्य सेवाहरु बालमैत्री, अपांगमैत्री, ज्येष्ठ नागरिकमैत्री, किशोरकिशोरी मैत्री हुनेछन् । समुदायस्तरमा जेष्ठनागरिक नमूना दिवा सेवा केन्द्र स्थापना एवं विस्तार गरिने छ ।

६.१०.२. लैगिक विभेद, कम उमेरमा विवाह गर्ने र कम उमेर मै गर्भवती हुने कारणले महिलाको स्वास्थ्यमा असर गर्ने हुनाले सचेतना अभिवृद्धि गर्ने तथा महिनावारी भएको बेला छात्राहरुको विद्यालय उपथितिमा निरन्तरता दिन **Dignity Kit** उपलब्ध गराइनेछ ।

६.१०.३. अपांगहरुको लागी आवश्यकता अनुसारको सहयोगी उपचार व्यवस्था, सहयोगी सामग्री व्यवस्था गरिने छ साथै स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य सेवा अपांगमैत्री हुनेछन् । प्यालियटिभ सेवाको पनि क्रमशः शुरुवात गरिनेछ ।

६.१०.४. प्रेषण प्रणाली प्रभावकारी गरिने छ र सहजीकरण गरिने छ । दुर्गम क्षेत्रबाट उपचारका लागि अन्यत्र प्रेषण भएका विरामीहरुको सहजिकरण गरिने छ ।

६.१०.५. लैगिक हिंसामा परेका, वेवारिसे जेष्ठ नागरिक, अलपत्र अवस्थाका बालबालिका, मानसिक समस्या भइ सडकमै रहेका असहाय व्यक्तिहरुलाई अल्पकालीन स्वास्थ्य व्यवस्थापन एवं हेरचाहको लागि निजी सरकारी सहकार्यमा चौकुने गाउँपालिका पुर्नस्थापना केन्द्र स्थापना एवं संचालन गरिने छ । साथै एकद्वार संकट व्यवस्थापन केन्द्रको सुद्विधीकरण एवं विस्तार गरिने छ ।

६.१०.६. रिफरल अस्पतालहरुमा सामाजिक सेवा इकाई स्थापना गरी प्रभावकारी व्यवस्थापन गरिनेछ ।

निती न ६.११ स्वास्थ्यवर्द्धक खाद्य पदार्थको प्रवर्द्धन, उत्पादन, पहुँच र उपभोग बढाई पोषण स्थितिमा सुधार गरिनेछ ।

रणनितीहरु :

६.११.१. खाद्य विविधीकरणमा जोड दिदै स्थानीय तहमा कार्यरत संघ संस्था संग समन्वय र सहकार्य गरी पोषण व्यवहार परिवर्तन गर्ने तथा जंक फुडलाई निरुत्साहित गर्ने सम्बन्धी कार्यक्रमहरु नियमित रुपमा संचालन गरिनेछ ।

६.११.२. अर्गानीक तथा पोषणयुक्त खाद्यवस्तुको उत्पादन वृद्धि गर्न, हरित गृह तथा प्रत्येक परिवारमा सुधारीएको करेशाबारी निर्माण गर्न र खानामा विविधीकरण गरि उपभोग गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

६.११.३. पोषणयुक्त बाल पौष्टिक आहार, दिवा खाजा लगायतका अन्य खाद्य पदार्थ उत्पादनका लागि प्रोत्साहन गरिनेछ र सोको गुणस्तर कायम गर्ने प्रावधान बनाईनेछ ।

६.११.४. वडा समितिहरूसंग समन्वय र सहकार्य गरी स्थानीय स्तरमा उपलब्ध पौष्टिक तत्वयुक्त, फापर, जौ, कोदो, मकै, सिमी, भटमास) खाद्य पदार्थको उपयोग गर्नका लागि उत्प्रेरित गरिनेछ ।

६.११.५. बहु क्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम, एकिकृत शिघ्र कुपोषण व्यवस्थापन कार्यक्रम लगायत पोषणसँग सम्बन्धी कार्यक्रम विस्तार, परिष्कृत एवं प्रभावकारी बनाइनेछ । स्वास्थ्य संस्थाहरूसंगको सहकार्यमा पोषण पुर्नस्थापना केन्द्रहरू स्थापना गरिनेछ ।

६.११.६. वडा समितिहरूसंग समन्वय र सहकार्य गरी स्थानीय बजारमा खाद्य पदार्थमा मिसावट र अखाद्य पदार्थ नियन्त्रण गरिने छ । स्वस्थ मासु तथा दुध उत्पादन विक्रिवितरणको लागी नियमन गरिने छ । कुनैपनि तैयारी खानेकुराहरूमा अनिबार्य लेवलिडको व्यवस्था गरिने छ ।

६.११.७. दुईवर्ष मूनिका बालबालिकाको नियमित वृद्धि अनुगमन गरिनेछ । गर्भवति र २ वर्षमूनीका बच्चाका आमाहरूको पोषणको स्थीति सुधार गरिनेछ ।

६.११.८. स्वास्थ्य शाखा संग समन्वय गरी पालिका भित्रका वडाहरूलाई पोषण मैत्री वडा घोषण गर्नकालागि विभिन्न स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बधित प्रभावकारी कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने साथै विभिन्न स्वास्थ्य सुचाङ्कहरूको पुनरावलकन गरी पोषण मैत्री वडा घोषणकार्यमा विशेष जोड दिईने छ ।

निती न ६.१२ विपद वा प्रकोपको समयमा पर्न सक्ने सम्भावित स्वास्थ्य असरहरूको न्यूनीकरण एवं प्रतिकार्यको लागि बहुपक्षीय सहकार्य गरिनेछ ।

रणनितीहरू :

६.१२.१. चौकुने गाउँपालिका भित्र विभिन्न खालका प्रकृतिक प्रकोप जस्तै बाढी र पहिरोको जोखिमको संभावना रहेका स्थानहरू तथा हुन सक्ने जोखिमको नक्साकनका लागि स्थानीय तहमा रहेका नीजी तथा गैर सरकारी क्षेत्रहरू सँग बहुपक्षीय सहकार्य गरि प्रतिकार्य योजना निर्माण साथै कार्यान्वयन गरिनेछ ।

६.१२.२. सम्भावित विपद वा प्रकोपको समयमा निरन्तर स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न रणनैतिक स्थान स्वास्थ्य संस्थाहरूमा अत्यावस्यक औषधि तथा सामग्रिहरूको वफरस्टक राख्ने व्यवस्था मिलाईने छ र ति सामग्रिहरूको म्याद गुज्रने मितिको रेकर्ड राखी मिति गुज्रनु भन्दा अगाडीनै अन्य स्थानमा वितरण गरि त्यसलाई अध्यावधिक गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ ।

६.१२.३. चौकुने गाउँपालिकामा द्रुत प्रतिकार्य टोली (Rapid Response Team RRT) तथा आकस्मीक चिकित्सकीय टोली (Emergency Medical Team EMT) गठन गरि अन्य उद्धार टोली सँग समन्वय गर्दै आवश्यकता अनुसार परिचालन गरिनेछ ।

निती न ६.१३ वातावरणबाट स्वास्थ्यमा पर्ने प्रतिकुल असरहरु न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन गरिने छ ।

रणनितीहरु :

६.१३.१. गाउँपालिका भित्र कार्यरत संघ संस्थाहरु सँग समन्वय र सहकार्य गरी खुला दिशामुक्त गाउँपालिकालाई निरन्तरता दिईनेछ र पालिकाको पूर्ण सरसफाईको लागि दिगोपनाको योजना तयार गरि कार्यान्वयन गरिनेछ ।

६.१३.२. गाउँपालिका भित्र खानेपानी, हावा तथा ध्वनीको गुणस्तरको मापदण्ड निर्धारण गरी कार्यान्वयन र नियमन गरिनेछ ।

६.१३.३. सरकारी तथा व्यवसायिक रुपमा गाउँपालिका भित्र उपलब्ध खानेपानीको गुणस्तर सुनिश्चितताको लागि सम्बन्धित निकायहरूसँग समन्वय गरिने छ । समय समयमा विभिन्न धारा तथा पानिको मुहानहरुको पानिको गुणस्तर जाँच गरि गुणस्तर सुनिश्चित गरिनेछ ।

६.१३.४. स्वास्थ्य, पोषण, जीवन उपयोगी शिप, वृहत यौनिकता शिक्षा तथा सूचना लगायत विषयहरु विद्यालय शिक्षाको पाठ्यक्रममा समावेश गरी लागू गर्न अन्तर सरकारी समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

६.१३.५. स्वास्थ्य प्रबर्धनको लागि समुदायका सामाजिक तथा साँस्कृतिक नेतृत्व परिचालन, सूचना प्रविधिको प्रयोग तथा दुर्घटनालगायत अन्य प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित प्रकोप रोकथाम तथा जीवन सुरक्षाका लागि सचेतना तथा जनस्वास्थ्य प्रबर्धन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

निती न ६.१४ स्वास्थ्य क्षेत्रका प्रगती एवं उपलब्धीहरुलाई संस्थागत गर्दै थप उपलब्धी हाँसिल गर्न आवश्यक समन्वय र सहकार्यमा जोड दिइने छ ।

रणनितीहरु :

६.१४.१. चौकुने गाउँपालिका भित्र संचालन हुने शसर्त अर्न्तगतका कार्यक्रमहरु, निशर्त अर्न्तगतका कार्यक्रमहरु, विशेष अनुदान, समानीकरण अनुदान, दातृ संघ संस्थाहरुबाट संचालीत कार्यक्रमहरुको लेखा जोखा राख्ने व्यवस्था मिलाईनेछ । गाउँपालिकाको सर्वाङ्गीण विकासको लागि विभिन्न संघ संस्थाहरु सँग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ ।

निती न ६.१५ विभिन्न कार्यस्थलहरुमा काम गर्ने कामदारहरुको पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा सुनिश्चित गरिनेछ ।

रणनितीहरु :

६.१५.१. विभिन्न सरकारी, गैर सरकारी तथा नीजी क्षेत्रमा काम गर्ने कामदारहरुको स्वास्थ्य सुरक्षाको लागि बहुपक्षिय समन्वयमा जीवन बिमा, दुर्घटना बीमा, सामाजिक सुरक्षा सुनिश्चित गरिनेछ ।

निती न ६.१६ स्वास्थ्य सेवाको पहुँच र उपयोगमा बृद्धि गर्न सार्वजनिक, सामुदायिक तथा आवश्यकता अनुसार निजि क्षेत्रसँग साभेदारी गरिनेछ ।

रणनितीहरु :

६.१६.१. स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजि तथा गैरसरकारी क्षेत्रसँग सहकार्य तथा साभेदारीलाई प्रोत्साहन गर्न “सार्वजनिक-निजि साभेदारी” रणनीति बनाई लागू गरिने छ ।

६.१६.२. निजी क्षेत्रले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवालाई क्रमशः सेवामूलक स्वास्थ्य सेवामा रुपान्तरण गर्दै सबै समुदायका व्यक्तिले सेवाको प्रयोग गर्न सक्ने वातावरणको सृजना गरिने छ ।

६.१६.३. निजी क्षेत्रको सामाजिक उत्तरदायित्वलाई मूलतः जनस्वास्थ्य प्रवर्धनको क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहित गरिने छ ।

निती न ६.१७ अध्ययन तथा अनुसन्धानलाई प्रवर्धन गर्दै निश्कर्षको आधारमा स्वास्थ्य कार्यक्रम तथा रणनीति निर्माण गरी लागू गरिनेछ ।

रणनितीहरु :

६.१७.१. स्वास्थ्य क्षेत्रको अध्ययन तथा अनुसन्धानलाई व्यवस्थित गर्न प्राथमिकताका क्षेत्रहरु पहिचान गरी सोको लागि स्रोत व्यवस्थापन गरिनेछ ।

६.१७.२. अध्ययन तथा अनुसन्धानलाई गुणस्तरीय र उपयोगी बनाउन विश्वविद्यालय, गैरसरकारी संस्था, निजि क्षेत्र, बिज्ञ लगायत सरोकारवालासँग सहकार्य गरिने छ ।

६.१७.३. स्वास्थ्य क्षेत्रको निर्णय प्रक्रियामा अध्ययन तथा अनुसन्धानका निश्कर्षहरुलाई प्राथमिकताका साथ प्रयोगमा ल्याउने संस्कारको विकास गरिने छ । साथै अध्ययनले औल्याएका कुराहरुको आधारमा गाउँपालिकाको योजना तयार गरिनेछ ।

निती न ६.१८ तथ्यमा आधारित योजना बनाउन र स्वास्थ्य सेवाको प्रभावकारी ब्यवस्थापन गर्न एकिकृत स्वास्थ्य सूचना प्रणालीलाई थप सुदृढ र प्रविधिमैत्री बनाईनेछ ।

रणनितीहरु :

६.१८.१. स्थानीय तहको समन्वयमा प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाहरु, निजि तथा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरुमा बिद्युतीय/अनलाइन अभिलेख तथा प्रतिवेदन गर्ने (DHIS 2, HMIS, and eLMIS) ब्यवस्था सुनिश्चित गरिनेछ ।

६.१८.२. स्वास्थ्य क्षेत्रमा कामगर्ने संघ संस्थाहरु सँगको सहकार्य तथा समन्वयमा प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाहरुमा तथा पालिकामा बिद्युतीय अभिलेख तथा प्रतिवेदन प्रणालीलाई संस्थागत गरि सूचना

विश्लेषणका निश्कर्षहरूलाई प्राथमिकताका साथ प्रयोगमा ल्याउने संस्कारको विकास गरिने छ । साथै विद्युतीय प्रतिवेदन प्रणालीको संचालन तथा प्रयोगको लागि स्वास्थ्य कर्महरूको लागि तालिम तथा पुर्नताजगि तालिमको व्यवस्था गरिनेछ ।

६.१८.३. तथ्याकंको गुणस्तरीयता, विश्वसनियता कायम राख्न अनुगमन, मूल्याकन तथा पृष्ठपोषणको प्रणालीलाई सवलिकृत गरिनेछ ।

निती न ६.१९ स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्दै स्वास्थ्य सेवालार्ई जनमुखी एवं परिणाममुखी बनाईने छ ।

रणनितीहरु :

६.१९.१. स्वास्थ्य सेवा प्रदायक व्यक्ति र संस्थाहरूको सुरक्षाको लागि प्रचलित कानुनी व्यवस्थालार्ई चौकुने गाउँपालिकाभर प्रभावकारी रूपमा लागू गरिनेछ ।

६.१९.२. स्वास्थ्य सेवामा, स्वास्थ्य पूर्वाधार निर्माणमा हुने ढिलासुस्ती तथा गुणस्तरहिन कार्यलाई निरुत्साहित गरिने छ । स्वास्थ्य कर्मलाई आफ्नो काम, कतव्य प्रति जवाफदेही बनाईने छ ।

६.१९.३. स्वास्थ्य सुशासन कायम गर्नको लागी सामाजिक लेखापरिक्षण, नागरिक बडापत्र र बिज्ञहरु सहितका जिम्मेवार समितिहरूको व्यवस्था गरिनेछ छ । स्वास्थ्य सम्बन्धी गुनासो सुनुवाईको लागी पनि आवश्यक संयन्त्रको प्रयोग गरिने छ ।

६.१९.४. स्वास्थ्य संग सम्बन्धी राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संघ संस्था तथा दातृ निकायहरूलाई जनमुखी र परिणाममुखी कार्य गर्नको लागि उत्प्रेरित गरिने छ ।

६.१९.५. चौकुने गाउँपालिकाका समुदायको विशिष्ट संस्कृती, संस्कारलाई आत्मसात गर्दै स्वास्थ्य सेवालार्ई सेवाग्राही मैत्री बनाई स्वास्थ्यको हकको सुनिश्चितता गरिनेछ ।

६.१९.६. चौकुने गाउँपालिका भित्रका नागरिकलाई स्वास्थ्य सम्बन्धि सूचनाको हक तथा सेवाग्राहीले उपचार संबन्धि जानकारी पाउने हक सुरक्षित गर्न सूचना तथा संचार कार्यलाई प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

निती न ६.२० सरुवा रोग, किटजन्य रोग, पशुपन्छीजन्य रोग एवं, लागूपदार्थ दुर्व्यसनी जस्ता निश्चित स्थान र समुदायमा विद्यमान रोगहरूको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी रूपमा गरिने छ ।

रणनितीहरु :

६.२०.१. यस चौकुने गाउँपालिकामा कार्यरत संघ संस्थाहरु संगको समन्वय र सहकार्यमा क्षयरोग, एचआइभी र एड्स तथा औलो लगायतका सरुवा रोगहरूको अध्ययन, अनुसन्धान, निगरानी, रोकथाम, नियन्त्रण, निवारण तथा उन्मूलनको लागि प्रभावकारी कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गरिनेछ ।

६.२०.२. रेबिज, सर्पदंश लगायतका पशुपन्छीजन्य र किटजन्य रोगहरुको रोकथाम, नियन्त्रण र उपचारको लागि प्रदेश तथा अन्य सरोकारवाला निकायहरु संगको समन्वय तथा सहकार्यमा आवश्यक सेवा बिस्तार गरिनेछ ।

निती न ६.२१ स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी बृद्धि गर्दै सामाजिक सुरक्षा योजनालाई सुदृढ गरी स्वास्थ्योपचारमा पर्ने व्यक्तिगत व्ययभार कम गरिनेछ ।

रणनितीहरु :

६.२१.१. स्थानीय तहको कुल बजेटको न्यूनतम १० प्रतिशत स्वास्थ्य क्षेत्रमा विनियोजन गरिनेछ र विनियोजित बजेटको सहभागितात्मक विधिबाट प्रभावकारी योजना तर्जुमा गरि कार्यन्वयन गरिनेछ ।

६.२१.२. गैरसरकारी तथा निजी क्षेत्रबाट सञ्चालित स्वास्थ्य सेवामा सामाजिक उत्तरदायित्व वहनका लागि सहजिकरण गरी नियमन गरिनेछ ।

६.२१.३. सामाजिक सुरक्षा योजनाहरु थप प्रभावकारी बनाई पालिकावासीको स्वास्थ्य आवश्यकताका आधारमा उपयुक्त रणनीतिहरु तय गरी लागू गरिनेछ ।

६.२१.४. संघीय तथा प्रादेशिक सरकारसंगको समन्वयमा स्वास्थ्य विमा कार्यक्रमलाई पालिका भरी लागूगरि सम्पूर्ण गाउँपालिका वासीको स्वास्थ्य बीमा सुनिश्चित गरिनेछ । अति गरिब, विपन्न, पिछडिएका तथा लोपोन्मुख समुदायहरुलाई तोकिएको मापदण्ड अनुसार निःशुल्क स्वास्थ्य विमाको व्यवस्था गरिनेछ ।

निती न ६.२२ जनसांख्यिक स्थिति र वितरणको आधारमा स्वास्थ्य सेवा कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिनेछ

रणनितीहरु :

६.२२.१. लैङ्गिक अनुपातको आधारमा यथार्थ जनसंख्या विवरण अद्यावधिक गरी लक्षित उमेर, वर्ग, क्षेत्र र सामाजिक समूहमा व्यवस्थित परिवार स्वास्थ्य कार्यक्रमहरुको तर्जुमा गरी लागू गरिनेछ । र तय भएका वार्षिक तथा आवधिक कार्यक्रमहरु लक्षित समुदायमा समावेशी तवरमा कार्यान्वयन भएको सुनिश्चित गरिनेछ ।

६.२२.२. संघीय तथा प्रादेशिक सरकार संगको समन्वयमा जनसांख्यिक अध्ययन र अनुसन्धानलाई व्यवस्थित गरिने छ ।

६.२२.३. शहरी विकास योजना निर्माण गर्दा स्वास्थ्य तथा जनसंख्या सम्बन्धि विषयलाई प्राथमिकताका साथ सम्बोधन गर्न बहुपक्षीय समन्वय र सहकार्य गरीने छ ।

६.२२.४. गाउँपालिकाको भुगोल, जनसंख्या तथा आवश्यकता अनुरूप स्वास्थ्य संस्था स्थानान्तरण गरिने छ ।

७ .संस्थागत व्यवस्था :

स्वास्थ्य नीति अनुसारका कार्यक्रम संचालन गर्न हालको चौकुने गाउँपालिका, स्वास्थ्य तथा सामाजिक विकास शाखालाई नीतिगत संयन्त्रको रूपमा सबल बनाउने र गाउँपालिकास्तरमा संचालन भएका कर्म्यक्रमहरूको अनुगमन गर्ने, समन्वय गर्ने र अन्य निकायहरूसँग कार्यगत एकता कायम गर्ने गरी हरेक वडाहरूमा क्रमशः संस्थागत निकायको व्यवस्था गर्दै लगिनेछ । स्वास्थ्य सम्बन्धी नीतिगत व्यवस्थाको निमित्त उच्चस्तरीय छलफल र नीति निर्देशनको लागि सामाजिक विकास समितिलाई चुस्त र प्रभावकारी बनाइनेछ । त्यस्तै नीतिमा उल्लेख भएको स्वास्थ्य अन्तर्गत स्वास्थ्य चौकीहरू, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, आयुर्वेद औषधालय, सामुदायिक स्वास्थ्य केन्द्र, गाउँघर क्लीनिक, खोप क्लिनिक, प्रयोगशाला सेवा, एम्बुलेन्स सेवा, योग तथा प्राणायाम आदि सेवाहरू संचालन तथा थप विस्तार गरिनेछ । मानव संसाधन विकासका लागि सामाजिक विकास मन्त्रालयको नेतृत्व तथा प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय, जन स्वास्थ्य सेवा कार्यालय, सुर्खेतको सहयोग, समन्वयमा एवं सहजीकरणमा गरिने छ ।

९.वित्तीय स्रोत :

यस नीतिको कार्यान्वयन मूलतः स्थानिय सरकार, प्रदेश सरकार, संघिय सरकारको नियमित बजेटबाट गरिनेछ । यस नीतिमा रहेका उद्देश्यहरू हाँसिल गर्न स्थानिय सरकार, प्रदेश सरकार र संघिय सरकारका सबै मन्त्रालयहरूको कार्यक्रम तथा बजेटमा तालमेल मिलाई सबै नीतिमा स्वास्थ्यको अवधारणालाई अगाडि ल्याइनेछ । संघीय सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारको नियमित वार्षिक कार्यक्रम मार्फत यस नीतिले अवलम्बन गरेका रणनीति तथा कार्यनीतिहरू सम्बोधन हुनेछन । यसका साथै यो नीति कार्यान्वयन गर्न स्थानिय स्वास्थ्य क्षेत्र कार्यान्वयन रणनीति तथा लागत सहितको कार्य योजना निर्माण गरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय विकास साभेदारहरू, संयुक्त राष्ट्र संघीय निकायहरू र निजी क्षेत्रसँग समेत समन्वय, सहकार्य र साभेदारी गरी आवश्यक स्रोत व्यवस्थापन गरिनेछ ।

१०.अनुगमन तथा मूल्यांकन :

यस नीति कार्यान्वयनको क्रममा अनुगमन गर्ने र अपेक्षित नतिजा र प्रतिफल प्राप्तिको मूल्यांकन गर्ने दायित्व स्थानिय सरकार, प्रदेश सरकार र संघिय सरकारका विभिन्न सरोकारवाला निकायहरूको हुनेछ । स्थानीय तह एवं अन्य सरोकारवाला निकायसँगको समन्वय र सहकार्यमा सहभागितामूलक समिक्षा र अनुगमन प्रक्रिया अवलम्बन गरिनेछ । प्रत्येक तिन (३) वर्षमा यस नीतिको समीक्षा गरी आवश्यकता अनुसार परिमार्जन गर्दै लगिनेछ ।

११.नीति कार्यान्वयनको कार्ययोजना :

नीति कार्यान्वयनका लागि चौकुने गाउँपालिका स्वास्थ्य तथा सरसफाई ऐन तर्जुमा गरिनेछ । स्वास्थ्य सँग सम्बन्धित आवश्यक ऐन कानून, नियमावली तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा नेपालले गरेका प्रतिवद्धताको अधीनमा रही यस नीति कार्यान्वयनका लागि तत्कालीन, मध्यकालीन र दिर्घकालीन कार्ययोजना बनाउने छ । यही कार्ययोजना अनुसार वार्षिक योजना तथा कार्यक्रम र बजेट निर्माण कार्यान्वयन गरिनेछ । वार्षिक रूपमा कार्ययोजना कार्यान्वयनको समीक्षा गरी पुनरावलोकन गरिनेछ ।

१२.जोखिम :

स्वास्थ्य क्षेत्रका आयामहरूको एकिकृत विकास तथा सुदृढिकरणमा समन्वय, सहकार्य तथा सामञ्जस्यता कायम गर्न संघीय व्यवस्थामा अभ्यस्त नभईसकेको, प्रदेश तथा स्थानीय तहमा जिम्मेवारी तथा क्षेत्राधिकार तोकिएता पनि स्वास्थ्य संस्था र संख्यात्मक रूपमा सेवाको विस्तार गर्दा स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तरमा हुनसक्ने कमी, अस्पष्ट जिम्मेवारी तथा क्षेत्राधिकार, आर्थिक, मानवीय र भौतिक श्रोतहरूको कमी रहनु, क्षेत्रगत र अन्तर संस्थागत सहयोग, समन्वय अपेक्षाकृतरूपमा

प्रभावकारी नहुने आशंका, क्षेत्रगत निकायहरुले यस नीतिलाई आत्मसात गरी आ-आफ्नो योजनामा समावेश गर्न गाह्रो मान्ने स्थितिसाथै स्वास्थ्य बहुआयामिक र बहुपक्षीय उपज हुने र अन्य क्षेत्रका क्रियाकलापका प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष प्रभाव पनि महत्वपूर्ण हुने भएकाले स्थानिय स्वास्थ्य नीति लागू गर्दा कार्यान्वयनमा कठिनाई हुनसक्ने जोखिम देखिन्छ ।

१३. नीति परिमार्जन, खारेजी र वचाउ:

समय सापेक्ष आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित चौकुने गाउँपालिका, स्वास्थ्य तथा सामाजिक विकास शाखाले यस नीतिको संसोधनका लागि कार्यपालिकामा पेश गर्न सक्नेछ र संसोधन प्रस्ताव स्वीकृत भए पश्चात सोही अनुसार लागू गरिने छ ।

तयार गर्ने
चौकुने गा.पा.स्वास्थ्य शाखा